

Staatsbosbeheer
Smallepad 5 | 3800 AA Amersfoort
T 030-6926120
www.staatsbosbeheer.nl

Door de bomen het bos zien

Zo beheert Staatsbosbeheer de bossen

Het zit
in onze genen...

MISSIE STAATSBOSBEHEER

Wij, de medewerkers van Staatsbosbeheer, beschermen en ontwikkelen het kenmerkende groene erfgoed van Nederland. Wij zijn erop gericht dat huidige en toekomstige generaties de vele belangrijke waarden van natuur kunnen beleven, in balans met het duurzaam benutten van onze gebieden met de samenleving.

Staatsbosbeheer beheert al meer dan 115 jaar bos. Het zit in onze naam en in onze genen. We beheren voor en namens alle Nederlanders de grootste en meest gevarieerde verzameling bossen van Nederland. Ze zijn een speelplaats voor kinderen, een fitnessruimte voor sporters en een plek waar zorgpatiënten werken aan hun herstel of re-integratie. Dieren vinden er voedsel en brengen er hun jongen groot. We oogsten er hout en planten nieuwe bomen. In het bos komt alles samen.

We werken aan bossen waar de natuur beschermd wordt en waar mensen welkom zijn. Bossen waar onze kinderen en kleinkinderen van kunnen genieten. En bossen die ook een hernieuwbare grondstof leveren – hout vooral. Hollands hout is een prachtig natuurproduct. Daarnaast zijn de inkomsten een belangrijke financiële pijler onder ons natuurbeheer, al sinds onze oprichting.

We staan op een kruispunt

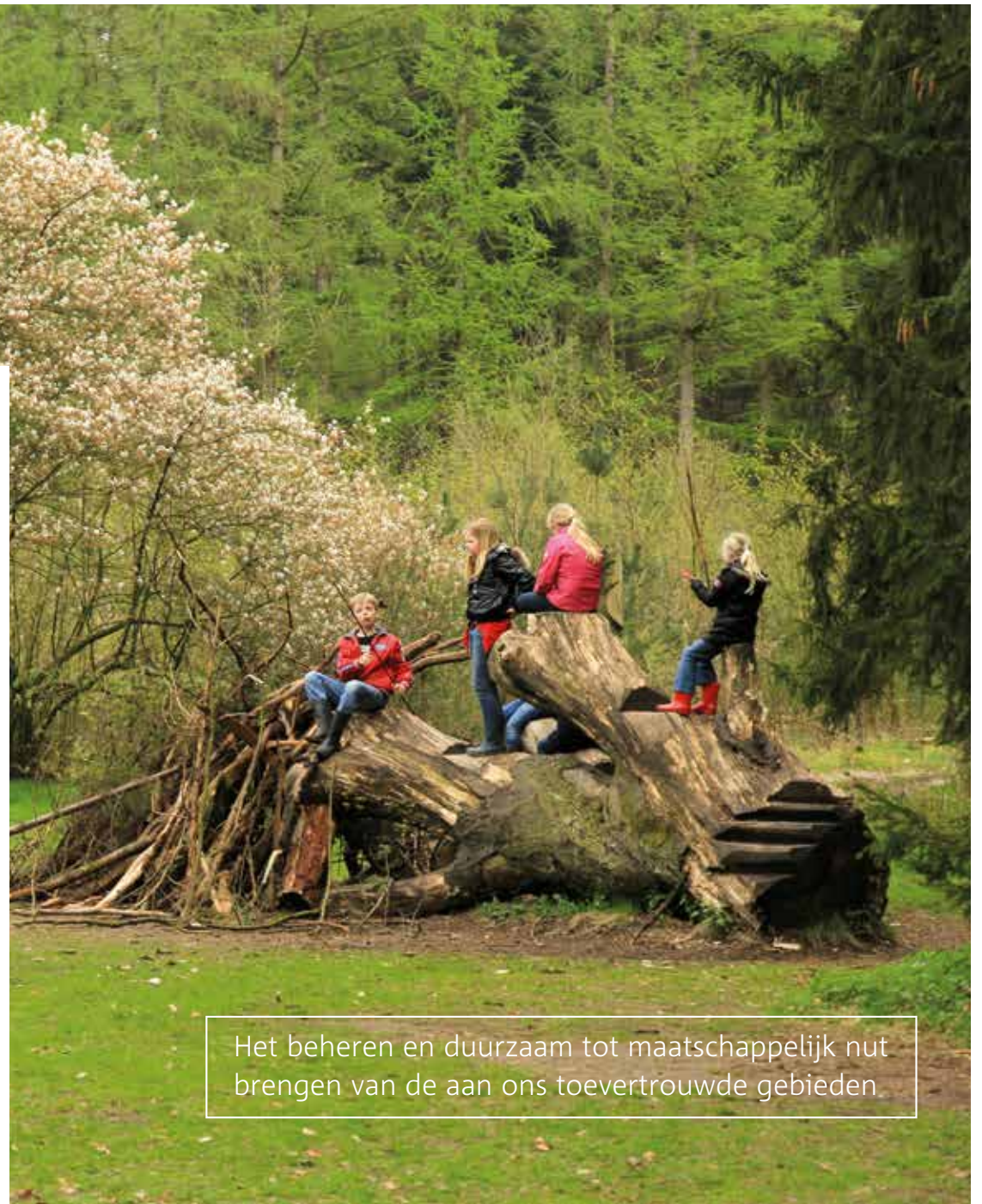
Al sinds de oprichting heeft Staatsbosbeheer met gevoel en vakmanschap ingespeeld op veranderende wensen vanuit de samenleving. We legden rond 1900 bossen aan om stuifzand vast te leggen en om de Limburgse kolenmijnen te voorzien van hout, nodig om de gangen te stutten. Later werden recreatiebossen aangelegd. We staan op een kruispunt waar het de toekomst van een flink deel van de Nederlandse bossen betreft. Veel bossen dienen niet meer het doel waarvoor ze ooit zijn aangelegd en ongunstige milieumomstandigheden vragen aandacht.

Toen de werkende mens meer vrije tijd kreeg, bood Staatsbosbeheer een scala aan recreatieve voorzieningen in het bos. Waar geen bos was maar wél veel mensen woonden, legden we nieuwe bossen aan, met name in de Randstad. Het bos werd van iedereen en het werd 'multifunctioneel': houtoogst, recreatie en bescherming van de natuur gingen en gaan er hand in hand.

We staan op een kruispunt en moeten investeren in veerkrachtige bossen die natuur, recreatiemogelijkheden en hout bieden nu en in de toekomst. Waar we weer voor generaties mee vooruit kunnen. Veel recreatiebossen in West-Nederland hebben extra verzorging nodig om zich tot aantrekkelijke

en beter beleefbare bossen te ontwikkelen. In veel bossen op de zandgronden moet geïnvesteerd worden in een nieuwe generatie aantrekkelijke bossen te hebben die ook goed hout leveren voor duurzame toepassingen.

Er is vakmanschap nodig om de bossen zó verder te ontwikkelen dat ze belangrijk blijven voor de Nederlandse samenleving. We werken samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen aan het vergroten van de kennis over het bos. Ook investeren we veel in de deskundigheid van onze eigen (toekomstige) beheerders. Bos beheren is tenslotte een echt vak.

Het beheren en duurzaam tot maatschappelijk nut brengen van de aan ons toevertrouwde gebieden

De bossen van Staatsbosbeheer

Wat wij belangrijk vinden bij het bosbeheer is samen te vatten met de 3 b's: beschermen, beleven en benutten. We beschermen het bos, zorgen ervoor dat mensen het kunnen beleven en we benutten de producten die het levert. Het bosbeheer gebeurt duurzaam en kleinschalig. Zo ontstaan gemengde en structuurrijke bossen die passen bij de betreffende groeiplaats. We kijken daarbij niet alleen naar de bomen, maar naar het complete boscossysteem, klimaat, bodem, planten en dieren. Mens en markt hebben allerlei verwachtingen van het bos, maar niet alles kan overal. Staatsbosbeheer maakt dus keuzes.

Multifunctioneel bos

Staatsbosbeheer heeft ongeveer 95.000 hectare bos onder zijn hoede. Twee derde hiervan is multifunctioneel bos. Binnen de basiskwaliteit die bossen van Staatsbosbeheer altijd hebben ligt het accent in deze bossen plaatselijk op beschermen, op recreatie, of op houtproductie. We kiezen voor kleinschalig en duurzaam bosbeheer dat gemengde, structuurrijke, robuuste bossen oplevert die passen bij de betreffende groeiplaats.

De Boscollectie

Een derde beheren we met name vanwege de bijzondere waarde voor de Nederlandse natuur en cultuurhistorie. We noemen dat deel onze Boscollectie. Die laat prachtig zien hoe groot de variatie kan zijn in het Nederlandse bos en alles wat

er leeft. Ze omvat moerasbossen en duinbossen, grienden en landgoederen, maar ook uitgestrekte natuurlandschappen langs de rivieren waarvan bos een onderdeel is. Deze bossen, bosreservaten en boslandschappen hebben afzonderlijk belangrijke natuurwaarden. Daarnaast zijn ze extra waardevol als verbindende schakels in het Nederlandse Natuurnetwerk. Die collectie van bijzondere en kenmerkende bossen en boslandschappen willen we voor Nederland behouden en ontwikkelen voor later. Het is ons groene erfgoed. Het spreekt vanzelf dat in de Boscollectie het accent op bescherming ligt. Er kan best hout geogst worden, maar dan is het een middel en geen doel, bijvoorbeeld om een open plek te maken voor vogels en vlinders.

Een landelijke boscollectie laat zien wat de kenmerkende bostypen van Nederland zijn

3 Waardevolle parels

Nederland heeft veel bossen en bosjes waarin een lange traditie van aanleg en gebruik zichtbaar is. Denk aan hakhoutbosjes, grienden en landgoedbossen. Ze tonen onze geschiedenis en dat alleen al maakt ze bijzonder. De natuurwaarde is er vaak hoog. Je vindt er hele kenmerkende en ook zeldzame soorten planten, bomen en dieren. Zulke bossen van cultuurhistorisch belang zijn beperkt in omvang, maar zeer waardevol en vrijwel onvervangbaar. We willen ze dus graag behouden voor toekomstige generaties.

Landgoed Broekhuizen is een cultuurhistorische bosparel

4 Keuzes in het bos

Ook in het multifunctionele bos maken we keuzes. Specifieke natuurkwaliteiten worden in het multifunctionele bos meer geconcentreerd en versterkt op waardevolle of kansrijke plekken. We noemen deze 'natuurkernen'. Ze kunnen bestaan uit bosdelen met oude bosgroeiplaatsen of oud bos, natte plekken in het bos of eilanden met dood hout die ontstaan zijn na een storm. Door dit soort natuurkernen te concentreren, bieden ze betere omstandigheden voor de soorten die ervan afhankelijk zijn. Die kunnen dan grotere en robuustere populaties opbouwen.

Ontwikkeling van het bos

Een bos doorloopt verschillende ontwikkelingsfasen. Van een open plek waar jonge boompjes kiemen naar een dicht jong bos dat langzaam ouder wordt, waarna bomen uiteindelijk sterven. Het bosbeheer volgt deze cyclus. In bossen waar het accent op houtproductie ligt, dunnen we, maken we open plekken en verjongen we het bos. Waar het accent op natuur ligt, mag het bos oud worden en zullen bomen natuurlijk afsterven. Elk stadium in de boscyclus trekt specifieke soorten. Staatsbosbeheer zorgt ervoor dat er verspreid over het bosgebied altijd open plekken, voldoende dood hout en verschillende stadia van bosontwikkeling zijn.

Nederlandse bomen en struiken

Bomen en struiken die van oudsher in Nederland voorkomen worden steeds zeldzamer. Ze zijn goed aangepast aan onze omstandigheden en van belang voor de variatie in de natuur, de 'biodiversiteit'. Staatsbosbeheer heeft daarom een groot aantal van deze soorten bij elkaar gebracht in een 'genenbank' om ze voor de toekomst te bewaren. Een voorbeeld is de oorspronkelijke wilde appel die nog maar op enkele tientallen plekken in Nederland in kleine aantallen voorkomt. Zo krijgen we weer zaad en plantmateriaal beschikbaar voor gebruik in de Nederlandse natuur.

Het bos doorloopt verschillende ontwikkelingsfasen, het bosbeheer volgt deze cyclus

Duurzame houtproductie

De vraag naar duurzaam geproduceerde en hernieuwbare grondstoffen is groot en groeiend, maar het aanbod is beperkt. Staatsbosbeheer heeft daar een verantwoordelijkheid. Nederlanders gebruiken jaarlijks gemiddeld één kubieke meter hout per persoon en daarvan komt een tiende deel uit eigen land. Door op duurzame wijze – met behoud van de kwaliteiten van het bos – hout te leveren, dragen we bij aan de ontwikkeling van een groene economie.

Onze bossen leveren jaarlijks ongeveer 310.000 m³ hout: zaaghout, papierhout en hardhout. We hebben ons eigen merk 'Hollands hout'. Al het geoogste stamhout wordt gebruikt voor een zo hoogwaardig mogelijke toepassing. Rechte bomen van goede kwaliteit zijn het meest geschikt om balken en planken van te zagen. Ander hout wordt gebruikt voor papier of karton. Daarnaast leveren we vele duizenden tonnen houtsnippers, voor stadsverwarming en groene stroomopwekking. Samen met onderzoekers en bedrijven zoeken we naar nieuwe houttoepassingen. We verwachten dat de chemische industrie straks houtsnippers kan inzetten voor allerlei producten waarvoor ze op dit moment nog

aardolie als basis gebruikt.

We halen niet meer hout uit het bos dan er bijgroeit. Wat we nu oogsten, hebben we te danken aan onze voorouders. We zien het als onze verantwoordelijkheid om te blijven investeren in bos en vakmanschap voor toekomstige generaties. Grove den, Douglas, lariks en populier zijn onze echte 'broodbomen', vanwege hun veelzijdige gebruiksmogelijkheden. Staatsbosbeheer geeft extra aandacht aan die soorten. Van de investeringen die we nu doen, plukken we pas over vele tientallen jaren de vruchten. Het spreekwoord luidt niet voor niets 'boompje groot, plantertje dood'.

Hollands hout

Hollands hout is op heel veel plaatsen terug te vinden. Voor tuinhout zijn Douglas en lariks populair. Lariks wordt ook toegepast in gelamineerde houtconstructies voor gebouwen. Amerikaans eiken is geschikt voor binnenkozijnen en vloeren. Stoere snijplanken maak je van essenhout of beuken. En in kartonnen verpakkingen

wordt populier verwerkt. Staatsbosbeheer verkoopt deze producten niet zelf, maar altijd via andere partijen. Alle inkomsten uit de houtoogst gaan terug naar de natuurgebieden. Door voor Hollands hout te kiezen borgen we de toekomstige kwaliteit en behoud van bossen. Kijk eens op www.hollands-hout.com voor de vele toepassingen.

6 Een jaar werken in het bos

Wie regelmatig in het bos wandelt kan zien dat we er het hele jaar bezig zijn. Duidelijk zichtbaar zijn bijvoorbeeld de gekleurde stippen die we op sommige bomen zetten. Dat is een voorbereiding op de houtoogst, het 'blessen' van bomen. Daarmee selecteren we de bomen op kwaliteit en geven we aan welke bomen geogst moeten worden en welke per se moeten blijven staan. Maar wat we ook kunnen zien is een stuk bos dat er direct na de houtoogst vaak niet goed uitziet: kale plekken, resten van bomen en takken en soms kapotte wegen. De bosbeheerder weet, dat dit beeld na een aantal jaren weer voorbij is, de bosbezoeker reageert echter op wat hij nu ziet. De wegen worden weer opgeknapt als het weer dat toelaat en de beheerder zorgt er met hulp van de natuur voor dat op de open 'vlaktes' weer een nieuwe generatie bomen komt.

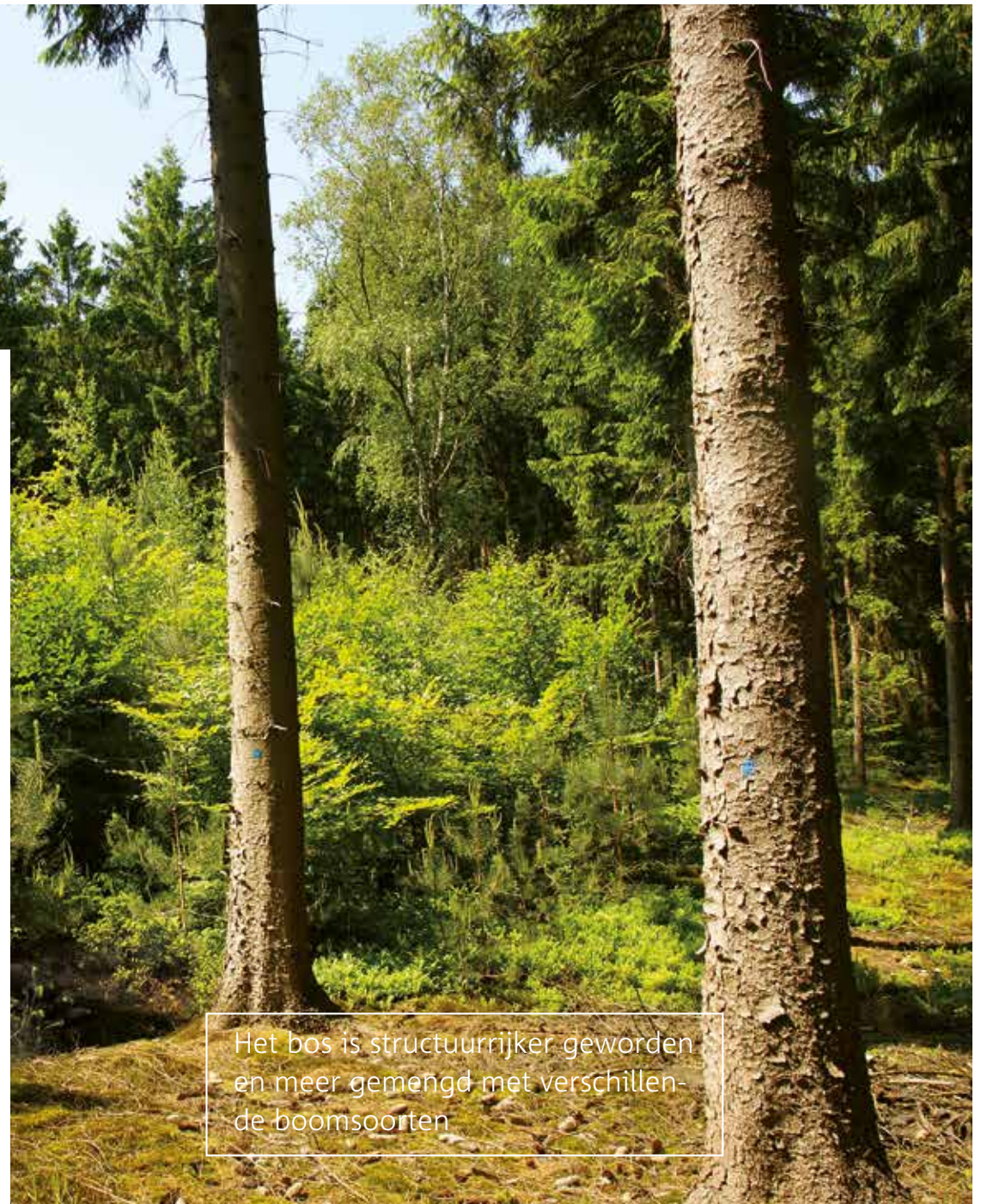
Dunnen en verjongen

Jonge bomen staan vaak dicht op elkaar, ze knokken met elkaar om genoeg licht te krijgen en groeien zo gezamenlijk omhoog. Wordt het te druk, dan gaan we uitdunnen zodat de goede bomen, de zogenaamde 'toekomstbomen' verder kunnen groeien. Om er voor te zorgen dat de juiste bomen worden geogst, krijgen bomen een stip. Dit werk heet blessen. De bosbeheerder maakt zo keuzes in het bos en denkt daarbij ver vooruit, dat vraagt vakmanschap. Wanneer het tijd is tijd voor houtoogst en verjonging worden er kleine en grotere open

plekken in het bos gemaakt voor een nieuwe generatie.

Zorgvuldig oogsten

Bij de houtoogst verschijnen houtoogstmachines in het bos, de 'harvesters'. Die geavanceerde machines zagen zorgvuldig de bomen af, ontdoen ze van takken en zagen ze op gewenste afmetingen. Een 'forwarder' haalt vervolgens alle op maat gezaagde stammen uit het bos. Hij sorteert ze en legt de stammen langs de weg. Daar ligt het hout op houtstapels tot het wordt opgeladen op een vrachtwagen voor transport naar een houtverwerkend bedrijf. Dat

Het bos is structuurrijker geworden en meer gemengd met verschillende boomsoorten

kan een zagerij zijn, maar ook een papier- of houtplaatfabriek. Alleen in situaties waar het duurzaam verantwoord is worden ook de boomkronen en achtergebleven takken verwerkt tot houtsnippers voor groene energie.

De paden zijn soms tijdelijk minder goed begaanbaar doordat ze stuk gereden zijn door het werkverkeer. Dit komt vooral voor in periodes dat het veel regent en de wegen nat zijn. We herstellen deze paden zo snel mogelijk. Het herstelwerk vindt plaats zodra het werk en alle transport klaar is en in een periode dat de paden goed droog zijn.

Staatsbosbeheer oogst jaarrond hout. Een klein deel ook in het voorjaar en het begin van de zomer in het broedseizoen van de vogels. We zijn ons ervan bewust dat een belangrijke en kwetsbare periode is voor veel dieren. Daarom werken we extra zorgvuldig en beperken we de werkzaamheden in die periode zoveel mogelijk. Voor sommige toepassingen van hout is echter vers hout nodig en we vinden het belangrijk ook een betrouwbare leverancier voor de Nederlandse houtverwerkers te zijn. Sommige gebieden zijn erg nat, boswerkzaamheden kunnen daar alleen in een drogere (zomer) periode plaatsvinden.

Nieuwe generatie

Op verjongingsplekken groeit zaad dat van de bomen zelf valt of zaden die nog in de grond zitten uit tot een nieuwe generatie bomen. Afhankelijk van de bodem en de boomsoorten kan het nodig zijn om de bodem te bewerken zodat de zaden goed kunnen ontkiemen. Soms komen er onvoldoende jonge bomen of niet van de gewenste soort en dan gaan we aanplanten. Na verloop van tijd is deze nieuwe generatie ook weer toe aan dunnen, zo is bosbeheer een continu proces in een doorgaande cyclus.

Planten en dieren

Minder opvallend, maar ook heel belangrijk zijn de inventarisaties in delen van het bos waar hout geoogst gaat worden. We brengen, vaak samen met vrijwilligers en natuurwerkgroepen, de roofvogelnesten, mierenhoppen, dassenburchten en andere belangrijke natuurwaarden in kaart zodat er bij de houtoogst rekening mee kan worden gehouden. We werken er omheen of gaan in bepaalde bosdelen niet aan de slag. Toch kan niet ieder individu van iedere soort op elke plek worden ontzien en kunnen we helaas niet uitsluiten dat soms een dier wordt verontrust. We letten goed op de ontwikkeling van populaties van dieren in een gebied en passen als het nodig is ons bosbeheer aan.

7 Duurzaam beheer

Duurzaam behoud en ontwikkeling van de leefgebieden van kenmerkende planten- en diersoorten (het bosesysteem) zijn een uitgangspunt voor ons beheer. Daarmee behouden we de natuurkwaliteit en variatie in kenmerkende soorten, kortom, de biodiversiteit. De natuur in het bos staat vooral door milieuomstandigheden en versnippering onder druk. Veel kleinere bossen liggen geïsoleerd, waardoor planten en dieren elkaar niet kunnen bereiken.

Door verlaging van de grondwaterstand verdrogen bossen. Op de zandgronden, waar vroeger heide en stuifzand waren, groeit het bos op schrale grond met sterk verzuurde bodems en weinig bodemleven. De stikstofvervuiling vanuit de lucht komt daar nog bovenop. Ook die uitdaging zullen we moeten aangaan, willen we de bossen behouden en verder ontwikkelen. In al onze bossen willen we de bodem- en waterkwaliteit goed op orde hebben, zodat ze veerkrachtig zijn en daarmee toekomstbestendig. Op zo'n basis is het bos beter bestand tegen ziektes, stormen en branden.

In de bossen beschermen we de planten en dieren. Elke soort stelt andere eisen. De specht houdt van dood hout, want daarin vindt hij zijn voedsel, en in dode bomen

maakt hij zijn hol. Vlinders en mieren hebben open plekken nodig. Het is onze taak de bossen als geheel zo goed mogelijk te beheren, zodat de Nederlandse bosplanten en -dieren goed gedijen. In beginsel richten we ons beheer dus op het geheel (het ecosysteem) en niet op afzonderlijke soorten en individuen.

We doen het bosbeheer heel zorgvuldig met vakmensen. We volgen de ontwikkeling van het bos en meten regelmatig de groei en kwaliteit van de bomen en de ontwikkeling van planten en dieren. In al onze bossen wordt gewerkt volgens de Gedragscode Bosbeheer en voldoen we aan de eisen van het FSC®-keurmerk, de strengste wereldwijde standaard voor duurzaam bosbeheer. Daar zijn we trots op.

Bij verjongen worden pleksgewijs bomen geoogst voor een nieuwe generatie bomen

8 Het bos is van iedereen

Onze bossen zijn opengesteld en we ontvangen jaarlijks miljoenen bezoekers. Het bos is dé plek waar je je kunt ontspannen of juist inspanssen, een ommetje maken of een hele dag dwalen. Kinderen bouwen hutten, hardlopers trainen hun lijf. En we vinden steeds nieuwe manieren om buiten actief te zijn: mountainbikers ploeteren over heuvelachtige paadjes, 'geocachers' zijn op zoek naar een schat. Staatsbosbeheer speelt op die verscheidenheid in. We hebben ons tot doel gesteld om de beste aanbieder van natuurbeleving in Nederland te zijn.

Spelen en sporten

Staatsbosbeheer biedt gratis 35 speelbossen aan door heel Nederland, met zoveel mogelijk geschikte klimbomen. Daar kunnen kinderen helemaal hun gang gaan: klimmen en klauteren, spelen met water, takken en ander natuurlijk 'speelgoed'. Waar kleine mensen spelen, gaan grote mensen sporten. Onze terreinen zijn geliefd als decor voor sportieve activiteiten. Staatsbosbeheer gaat sporters en hun organisaties intensiever betrekken bij het beheer en de financiering van de recreatieve voorzieningen in het bos.

Werken

Onze bossen zijn van en voor de Nederlandse samenleving. We werken samen met gebruikers en ondernemers en geven ruimte om

mee te denken over, en mee te werken aan het bosbeheer. Duzenden vrijwilligers helpen ons. Ze begeleiden excursies, inventariseren planten of doen onderhoudswerk. Ook natuurwerkgroepen zijn ook onmisbaar, bijvoorbeeld voor het in kaart brengen van de dieren in het bos. Staatsbosbeheer werkt samen met de reclassering en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zorgvragers hebben een dagbesteding in het bos, anderen doen er werkervaring op en vergroten hun kans op een baan. We bieden een gezonde (werk)omgeving en zijn blij met de extra handen.

Méér bos

Bos is belangrijk voor het woon-, werk- en leefklimaat van mensen. Staatsbosbeheer vindt dat mensen het bos in moeten kunnen zonder

Staatsbosbeheer wil de beste aanbieder van natuurbeleving in Nederland zijn

eerst uren in de auto te zitten. Om er met de kinderen te spelen, de hond uit te laten, te sporten. We zien kansen voor nieuwe bossen dichtbij steden en in landelijke (krimp)gebieden waar bos een impuls kan leveren die de streek goed kan gebruiken. We staan open voor innovaties. Bijvoorbeeld nieuwe bossen die deel uitmaken van 'energielandschappen' met biomassa, windenergie en zonne-energie.

Staatsbosbeheer ziet ook graag meer grote en ongerepte natuurlijke landschappen met bos. Zulke landschappen, waarin verschil-

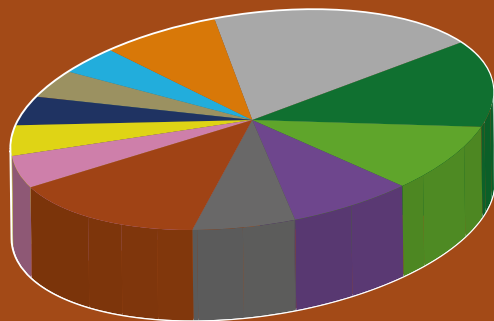
lende ecosystemen naast elkaar voorkomen en waar de natuur zich spontaan kan ontwikkelen, komen in het versnipperde Nederland nog maar weinig voor. Ze zijn belangrijk voor het behoud van de biodiversiteit en voor het Europese netwerk van natuurgebieden. Het zijn plekken waar de natuur zich van haar natuurlijkste kant laat zien, en waar je een gevoel van wildernis kunt ervaren. Kortom: Staatsbosbeheer werkt aan duurzame bossen waarin ook wensen van toekomstige generaties vervuld kunnen worden, een groeiende, groene toekomst!

Vrijwilligers zijn ambassadeurs van het bos

9

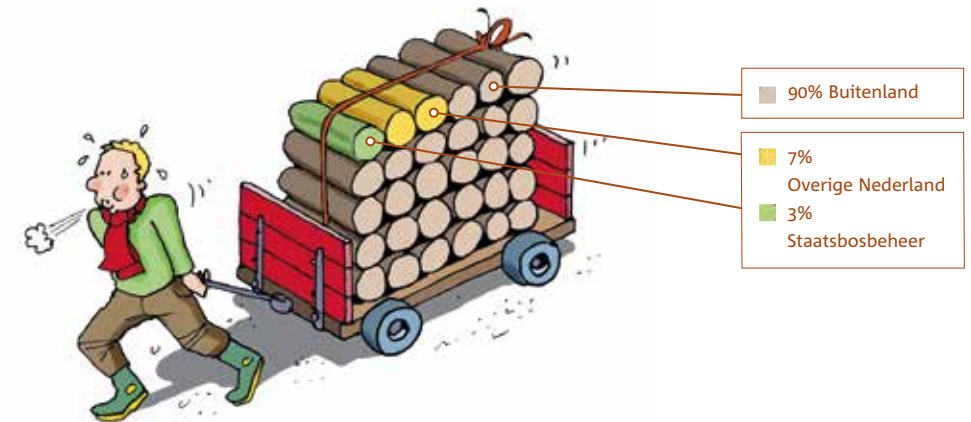
Onze bossen in enkele cijfers

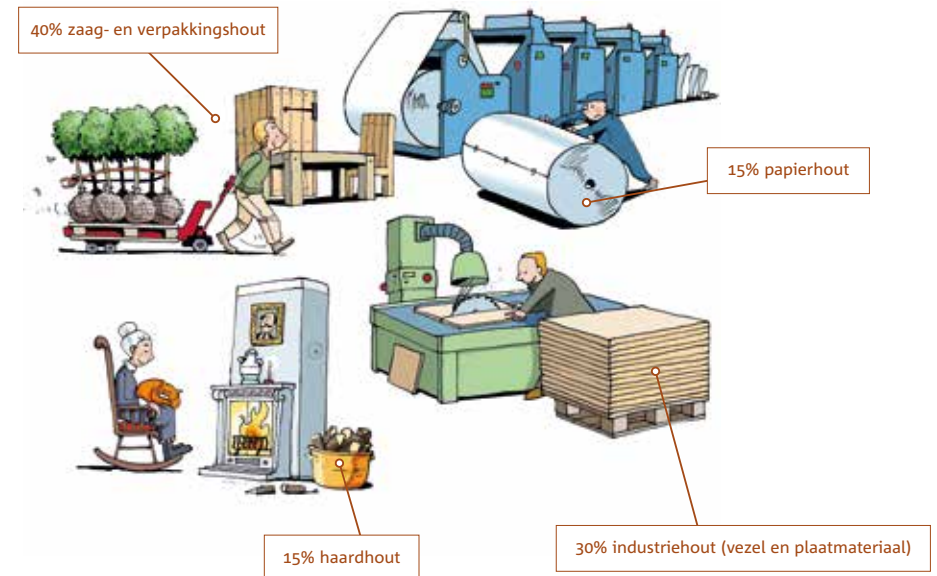
- grove den
- douglas
- lariks
- fijnspar
- overige naaldbomen
- eik
- beuk
- berk
- es
- Amerikaanse eik
- populier
- overige loofbomen

De boomsoorten van het 'multifunctionele' bos van Staatsbosbeheer
(% v.d. oppervlakte)

Hoeveel hout gebruikt iedere Nederlander en waar komt het vandaan?

Waarvoor wordt het hout van Staatsbosbeheer gebruikt?

Meer weten?

Kijk voor meer informatie over de bossen en op de website www.staatsbosbeheer.nl/bosenhout. Daar is ook het rapport 'Groeiende toekomst: de bosvisie van Staatsbosbeheer' te downloaden.

Wil je meer weten over een specifiek gebied of de werkzaamheden die daar plaatsvinden zoek dan via de website naar de betreffende boswachter en neem rechtstreeks contact op.

Onze boswachters zijn veelal ook te vinden en te volgen via Twitter, facebook en blogs. Daar vindt je wat zij meemaken en wat er speelt in de bossen. Over bijzondere planten en dieren, over activiteiten, nieuwtjes en werkzaamheden.

Op www.hollands-hout.com is te zien waar Hollands hout gebruikt wordt en waar het te verkrijgen is.

Staatsbosbeheer | januari 2016
 Fotografie: Staatsbosbeheer,
 Gerard van Breemen, Ernst
 Dirksen, Janneke de Groot,
 Jeroen den Hartog, Thijmen
 van Heerde, Harrie Hekhuis,
 Peter Maas, Sanne Pons,
 Aaldrik Pot, Ruben Smit,
 Rob de Wind
 Opmaak: Studiotekst B.V.
 Tekeningen: Marcel Jurriëns